

แนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมคราม บ้านกลาง ตำบลด่านม่วงคำ อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี บนฐานการวิเคราะห์สภาพปัญหา เพื่อการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

ชนัญญา แสงจันทร์¹, สิริกรณ เชื้อคนแข็ง², วัชรภรณ์ สิงห์รัก³,
ธัญญาพร เหล่าสุวรรณ⁴, ภิรารัตน์ สุกคำ⁵, นิโบล ภูระยา⁶, ภัทรลดา ทองเถาว์⁷
¹⁻⁷สาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุพรรณบุรี

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์สภาพปัญหาของผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง ตำบลด่านม่วงคำ อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี และ 2) หาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มให้สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจได้อย่างยั่งยืน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม รวมถึงการประชุมระดมความคิดเห็นกับกลุ่มเป้าหมายที่ประกอบด้วยผู้นำชุมชน สมาชิกกลุ่ม ผู้เชี่ยวชาญ และภาคีเครือข่ายในท้องถิ่น

ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาสภาพปัญหาและศักยภาพของผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลางสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดด้านวัตถุดิบ กระบวนการผลิต การบริหารจัดการ และการตลาด ขณะเดียวกันยังพบว่า กลุ่มมีศักยภาพด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น อัตลักษณ์ของผ้าไหมย้อมคราม และความเข้มแข็งของการรวมกลุ่มในชุมชน นอกจากนี้ จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกได้นำไปสู่การกำหนดแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ การเพิ่มมูลค่าด้วยการออกแบบ และการสื่อสารอัตลักษณ์ การเสริมสร้างทักษะด้านการบริหารจัดการและการตลาด รวมถึงการใช้ช่องทางการตลาดดิจิทัลอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ แนวทางดังกล่าวมีส่วนช่วยส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและความยั่งยืนให้แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนและชุมชนบ้านกลางได้ในระยะยาว

คำสำคัญ: การพัฒนาศักยภาพ, ผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน, ผ้าไหมย้อมคราม, การสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ

DEVELOPMENT GUIDELINES FOR ENHANCING THE POTENTIAL OF INDIGO-DYED SILK WEAVING COMMUNITY ENTERPRISE ENTREPRENEURS BASED ON PROBLEM SITUATION ANALYSIS FOR SUSTAINABLE ECONOMIC VALUE CREATION

Chananya Saenjan¹, Sirikorn Chuekhonkhaeng², Watcharaporn Singrak³,
Thanyaphon Laosuwan⁴, Pirarat Sukampa⁵, Nilobol Phuraya⁶, Pattalada Thongtaow⁷

¹⁻⁷Thai for Communication, Faculty of Humanities and Social Sciences

Sakon Nakhon Rajabhat University

*Corresponding Author: E-mail: chananyasaenjan28@gmail.com

ABSTRACT

This research aimed (1) to analyze the problems faced by entrepreneurs of the Ban Klang indigo-dyed silk weaving community enterprise in Dan Muang Kham Subdistrict, Khok Si Suphan District, Sakon Nakhon Province, and (2) to propose guidelines for enhancing the group's capacity to achieve sustainable economic value creation. A qualitative research approach was employed, using in-depth interviews, participant observation, and focus group discussions with key informants, including community leaders, group members, experts, and local network partners.

In conclusion, the study of the problems and potential of the Ban Klang indigo-dyed silk weaving community enterprise reflects constraints related to raw materials, production processes, management, and marketing. At the same time, the group demonstrates significant potential in terms of local wisdom, the distinctive identity of indigo-dyed silk products, and strong community cohesion, which aligns with the first research objective. The in-depth analysis further led to the formulation of capacity development strategies focusing on product quality improvement, value addition through design and identity communication, enhancement of managerial and marketing skills, and the appropriate use of digital marketing channels. These strategies correspond with the second research objective and contribute to promoting sustainable economic value creation for the community enterprise and the Ban Klang community in the long term

Keywords: Capacity Development, Community Enterprise Entrepreneurs, Indigo-Dyed Silk, Economic Value Creation

บทนำ

การพัฒนาประเทศไทยในระยะยาวมีการกำหนดทิศทางไว้อย่างชัดเจนภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) ซึ่งมุ่งเน้นการเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสานกับการประยุกต์ใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อสร้างคุณค่าใหม่ทางเศรษฐกิจและสังคม แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และเศรษฐกิจฐานราก ซึ่งมุ่งยกระดับศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นให้สามารถพึ่งพาตนเองและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของบริบทโลกได้อย่างเหมาะสม

ประเทศไทยมีทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นมรดกทางภูมิปัญญาอันทรงคุณค่า งานหัตถกรรมพื้นถิ่น โดยเฉพาะการทอผ้าไหมและการย้อมสีธรรมชาติ นับเป็นทุนวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและศักยภาพสูงในการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจ เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น มีอัตลักษณ์เฉพาะ และสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มผ่านเรื่องราวและความหมายเชิงวัฒนธรรม สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจใหม่ที่เรียกว่า BCG Model ซึ่งเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจ 3 ด้าน ได้แก่ เศรษฐกิจชีวภาพ (Bioeconomy) เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) และเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) ซึ่งเป็นกรอบสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศอย่างเป็นรูปธรรม (สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ, ม.ป.ป.) ส่งผลให้ในเวลาต่อมาเกิดกระแสการรักโลกขึ้นในกลุ่มผู้บริโภค กลุ่มคนเหล่านี้มีพฤติกรรมที่เปลี่ยนไป โดยหันมาบริโภคสุขภาพ เลือกใช้สินค้าที่ปลอดภัย และคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ทำให้แบรนด์ท้องถิ่นต่าง ๆ มีบทบาทมากขึ้น เนื่องจากได้รับความสนใจเป็นพิเศษและสามารถสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ให้มีมูลค่าขึ้นได้ ทั้งนี้ แบรนด์ท้องถิ่นมักมีพื้นฐานคิดมาจากการใส่ใจสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ให้คุณค่ากับการสนับสนุนการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น และสร้างนวัตกรรมที่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม (ผู้จัดการออนไลน์, 2565) แนวคิดดังกล่าวนี้ส่งผลให้เกิดเป็นเป็นแนวคิดเศรษฐกิจใหม่ที่เรียกว่า BCG Model ซึ่งเป็นปัจจัยกระตุ้นให้ผู้บริโภคหันมานิยมงานหัตถกรรมพื้นถิ่นมากขึ้นในปัจจุบัน

ผ้าไหมไทยเป็นงานหัตถกรรมพื้นถิ่นที่คนทั่วโลกรู้จักในนาม Thai Silk เป็นมรดกทางศิลปะอันล้ำค่า ที่แสดงถึงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของประเทศ มีอัตลักษณ์เฉพาะตัว มีความสวยงามทั้งลวดลาย สี สัน มีความนุ่มนวล มันวาว และสวมใส่สบาย สามารถดึงดูดความต้องการของผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ ปัจจุบันรูปแบบการผลิตผ้าไหมไทยมีการปรับตัวไปตามสภาพเศรษฐกิจและสังคม จากเดิมเป็นการผลิตเพื่อใช้ในครัวเรือนก็เปลี่ยนเป็นการผลิตในเชิงการค้า (กรมหม่อนไหม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2567) ผู้ประกอบการและกลุ่มอาชีพทอผ้าไหมหลายชุมชนต่างก็ต้องปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตผ้าไหมให้สามารถแข่งขันกับผู้ค้ารายอื่นได้ หนึ่งในนั้นคือ ชุมชนบ้านกลาง ตำบลดำนมวงคำ อำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร ซึ่งเป็นชุมชนหนึ่งที่มีความโดดเด่นด้านการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าไหมย้อมคราม โดยมีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลางดำเนินกิจกรรมมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 กลุ่มดังกล่าวมีจุดแข็งสำคัญ ได้แก่ การใช้เส้นไหมพันธุ์ไทยพื้นบ้าน ลวดลายผ้าที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน ผลิตภัณฑ์บางส่วนได้รับการรับรองมาตรฐานตรานกยูง ตลอดจนความเข้มแข็งของผู้นำและสมาชิกกลุ่ม รวมถึงการมีศูนย์เรียนรู้เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาสู่คนในชุมชนและผู้สนใจ

อย่างไรก็ตาม ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีในปัจจุบัน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลางต้องเผชิญกับความท้าทายในการปรับตัว ทั้งในด้านการกระบวนการผลิต

การบริหารจัดการ และการเข้าถึงตลาดที่มีความหลากหลายและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการเชื่อมโยงภูมิปัญญาดั้งเดิมเข้ากับรูปแบบผลิตภัณฑ์และการดำเนินธุรกิจที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและรสนิยมของผู้บริโภคยุคใหม่ ซึ่งที่ผ่านมากลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลางมีการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่การปรับเปลี่ยนสีย้อมจากสีเคมีมาเป็นสีจากวัสดุธรรมชาติ โดยเฉพาะสีครามที่สกัดได้จากต้นคราม ถึงกระนั้นในกระบวนการย้อมก็ยังพบปัญหาอยู่มาก เช่น สีครามที่ติดบนเส้นไหมไม่สม่ำเสมอ มีความต่างของสีครามบนเส้นไหม เส้นไหมไม่มีความเงางาม เมื่อนำไปทอทำให้ชิ้นงานไม่มีความสวยงาม (นิรมล หารินใส และ สุกัลยา เชื้อขวัญ, 2564) อีกทั้งยังพบปัญหาเรื่องการสืบทอดภูมิปัญญาที่กลายเป็นปัญหาสำคัญของกลุ่มทอผ้าหลายกลุ่ม กล่าวคือ ช่างทอผ้าไหมมีจำนวนน้อยลง ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ มีปัญหาสุขภาพขาดคนสืบทอดและต่อยอดเนื่องจากเด็กและเยาวชนไม่ค่อยให้ความสนใจ (ฉลอง สุขทอง และคณะ, 2566) ประเด็นปัญหาดังกล่าวมาเป็นเรื่องที่ทุกหน่วยงานจำเป็นต้องร่วมมือกันแก้ไขเพื่อช่วยให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมในประเทศไทยสามารถขยายตัวต่อไปได้ท่ามกลางการแข่งขันทางเศรษฐกิจ

จากบริบทดังกล่าว การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาศักยภาพและบริบทการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการวิเคราะห์และพัฒนาแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพของกลุ่มให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศและบริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในปัจจุบัน การศึกษาไม่ได้มุ่งเพียงการระบุปัญหาเชิงสภาพเท่านั้น หากแต่ให้ความสำคัญกับการมองเห็นโอกาสในการพัฒนา ผ่านการเชื่อมโยงห่วงโซ่คุณค่า ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โดยบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับนวัตกรรมร่วมสมัย เพื่อสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในระยะยาว

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาของผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง
2. เพื่อหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้กำหนดขอบเขตของการวิจัยโดยแบ่งออกเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ขอบเขตด้านเนื้อหา ขอบเขตด้านพื้นที่ และขอบเขตด้านระยะเวลา ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรของการวิจัยในครั้งนี้ เป็นประชาชนในชุมชนทอผ้าบ้านกลาง หมู่ 2 ตำบลด่านม่วงคำ อำเภอดงหลวง จังหวัดสกลนคร ผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 15 คน โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกสำคัญคือ ต้องเป็นสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง หมู่ 2 ตำบลด่านม่วงคำ อำเภอดงหลวง จังหวัดสกลนคร มีองค์ความรู้ในการผลิตผ้าไหมย้อมครามที่สืบทอดมาจากรุ่นบรรพบุรุษและดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยนี้ศึกษาเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลางใน 4 ประเด็น ได้แก่ 1) บริบทชุมชนบ้านกลาง 2) บริบทการผลิตผ้าไหมย้อมครามชุมชนบ้านกลาง 3) ศักยภาพของผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง และ 4) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหม

ย้อมครามบ้านกลาง

3. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ได้รับการคัดเลือกมาศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้คัดเลือกจากชุมชนในจังหวัดสกลนครที่ยังคงดำเนินการผลิตผ้าไหมย้อมครามอยู่ในปัจจุบัน มีประสบการณ์จากการขอมาตรฐานตราสัญลักษณ์ และเป็นกลุ่มในลักษณะวิสาหกิจชุมชน เนื่องจากมีระบบการบริหารจัดการกลุ่มที่ชัดเจนและมีศักยภาพในการพัฒนาคุณภาพของกลุ่ม จึงได้คัดเลือกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง ตำบลด่านม่วงคำ อำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร ที่มีคุณสมบัติตามกำหนดในงานวิจัยมาเป็นพื้นที่ศึกษาในครั้งนี้

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาทำการวิจัยเริ่มตั้งแต่วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2567 - วันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2568 ใช้ระยะเวลาทั้งสิ้น 4 เดือน

นิยามศัพท์เฉพาะ

การพัฒนาศักยภาพ หมายถึง กระบวนการเสริมสร้างหรือยกระดับขีดความสามารถ และคุณสมบัติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง เพื่อให้สามารถใช้ศักยภาพที่มีอยู่ได้อย่างเต็มที่ หรือพัฒนาให้ก้าวหน้าขึ้นตามบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

ผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน คือ กลุ่มบุคคลที่รวมตัวกันดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจ การผลิตสินค้า หรือการให้บริการโดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชน และสร้างรายได้ภายในกลุ่ม เช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง ซึ่งอาจมีโครงสร้างการบริหารในลักษณะของสหกรณ์หรือองค์กรอื่น ๆ ที่มีบทบาทส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ผ้าไหมย้อมคราม หมายถึง ผ้าที่ผลิตจากเส้นไหมธรรมชาติซึ่งผ่านกระบวนการย้อมด้วย “คราม” ซึ่งเป็นพืชที่นิยมใช้ในการย้อมผ้ามาแต่โบราณ โดยให้เจดสีตั้งแต่สีน้ำเงินเข้มไปจนถึงสีคราม อันเป็นเอกลักษณ์สำคัญของผลิตภัณฑ์พื้นถิ่น

การสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ หมายถึง แนวทางในการเพิ่มคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์ผ้าทอ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาคุณภาพ ปรับปรุงรูปแบบ เพิ่มความหลากหลาย หรือนำกลยุทธ์ทางธุรกิจและการตลาดเข้ามาช่วยให้ผลิตภัณฑ์มีความน่าสนใจตอบโจทย์ตลาด และสามารถสร้างรายได้ที่สูงขึ้นอย่างเป็นระบบ

หลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนี้ใช้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดวิสาหกิจชุมชน แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวคิดผู้ประกอบการชุมชน และแนวคิดการพัฒนาศักยภาพ เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์สภาพปัญหา ศักยภาพของผู้ประกอบการ และกำหนดแนวทางการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง โดยมีรายละเอียดดังนี้

แนวคิดวิสาหกิจชุมชน

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 และพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 (2548) ได้ให้ความหมาย ของ วิสาหกิจชุมชน (community enterprise) ว่าหมายถึง กิจกรรมของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็น

นิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน ในทำนองเดียวกัน เสรี พงศ์พิศ (2552) ก็ได้กล่าวถึงแนวคิดของวิสาหกิจชุมชนว่า เกิดจากการที่คนกลุ่มหนึ่งในชุมชน ร่วมมือกันทำอะไรบางอย่างเกี่ยวกับการผลิต การแปรรูป การจัดการทรัพยากร การจัดการทุน การจัดการตลาด โดยมีการซื้อขายในลักษณะสหกรณ์ แต่แตกต่างกันที่ระเบียบและกฎเกณฑ์ ซึ่งวิสาหกิจชุมชนเน้นการแบ่งปัน การช่วยเหลือกัน มากกว่าการแข่งขัน วิสาหกิจชุมชนจึงเป็นหน่วยที่ทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ ไม่แตกแยก แบ่งพวก และไม่ต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของตนและพวกพ้อง เพราะวิสาหกิจชุมชนคือการเน้นการช่วยเหลือกัน โดยหลักการของวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชนส่งเสริมและสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน ถือเป็นพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจของประเทศ รวมทั้งส่งเสริมให้กลุ่มธุรกิจชุมชนที่ยังไม่มีความพร้อมในการทำธุรกิจให้สามารถพัฒนาไปสู่เศรษฐกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็งต่อไป

แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น

กรมส่งเสริมการเกษตร (2564) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าและความดีงาม ที่จรรโลงชีวิตและวิถีชุมชนให้อยู่กับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมได้อย่างกลมกลืนและสมดุล และเป็นพื้นฐานการประกอบอาชีพ เป็นรากฐานการพัฒนาที่เริ่มจากการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเอง การพัฒนาเพื่อการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และการพัฒนาที่เกิดจากการผสมผสานองค์ความรู้สากลบนฐานภูมิปัญญาเดิม เพื่อเป็นภูมิปัญญาใหม่ที่เหมาะสมกับยุคสมัย ดังนั้น ภูมิปัญญาจึงมีคุณค่าและเอื้อประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน โดยแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นถือเป็นองค์ความรู้ที่มีความหมายเช่นเดียวกับองค์ความรู้พื้นบ้าน ซึ่ง Keyes (1989, อ้างถึงใน ชัยนันทน์ วรธนะภูติ, 2540) ได้ให้ความหมายขององค์ความรู้พื้นบ้านว่า หมายถึง ความคิด ความเข้าใจ ทักษะที่ได้พัฒนาก่อนก่อรูปขึ้นมาโดยชาวบ้าน เพื่อที่จะสามารถนำมาใช้ดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การทำอาหาร การสร้างบ้าน การรักษาโรค หรือการจัดสรรบทบาททางสังคม และการจัดความสัมพันธ์ทางสังคม

แนวคิดผู้ประกอบการชุมชน

จำนงค์ แรกพินิจ (2563) กล่าวถึงกรอบแนวคิดของคำว่า “การประกอบการชุมชน” ซึ่งเกิดจากคำว่า “การประกอบการ” และคำว่า “ชุมชน” เพื่อสร้างคำใหม่ แม้ว่าจำนงค์จะไม่ได้กล่าวถึง คำว่า ผู้ประกอบการชุมชน โดยตรง แต่ก็สามารถทำความเข้าใจคำนี้ได้จากการอธิบายแนวคิดเกี่ยวกับการประกอบการชุมชน กล่าวคือ การประกอบการชุมชนเน้นให้ผู้ประกอบการเริ่มต้นพัฒนาตนเองจากความคิดสร้างสรรค์ เพื่อแสวงหาทางเลือกใหม่หรือเส้นทางการสร้างกิจการหรือธุรกิจใหม่ภายใต้ห่วงโซ่คุณค่า ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับตนเอง เส้นทางการใหม่นี้จะต้องนำไปสู่การทดลองปฏิบัติ หากสำเร็จก็จะเกิดนวัตกรรมที่สามารถนำมาเป็นต้นแบบเพื่อขยายผลต่อไป อย่างไรก็ตาม การประกอบการชุมชนจะเน้นการเชื่อมโยงกระบวนการผลิต ทั้งระดับต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำเข้าสู่กระบวนการเดียวกัน มุ่งให้ผู้ผลิตระดับต้นน้ำหรือกลางน้ำเข้าสู่ธุรกิจการตลาดหรือเข้าถึงผู้บริโภค จุดเน้นที่สำคัญอีกประการคือ กลุ่มเป้าหมายทางสังคม ซึ่งหมายถึง กลุ่มคนที่ผู้ประกอบการต้องการนำพาพวกเขาไปสู่ความสำเร็จร่วมกัน การประกอบการชุมชนจึงมีเป้าหมายชัดเจนในการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำและความยากจนของประชาชนโดยเฉพาะเกษตรกรในชนบท ดังนั้น ผู้ประกอบการชุมชนจึงมีลักษณะเป็นนักพัฒนาเพื่อแสวงหาเส้นทางธุรกิจใหม่ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของตนเอง เป็นผู้เชื่อมโยงกระบวนการผลิตของชุมชนให้เข้าถึงผู้บริโภค และมีเป้าหมายที่จะนำพาคนในชุมชนให้หลุดพ้นจากปัญหาความเหลื่อมล้ำและความยากจน

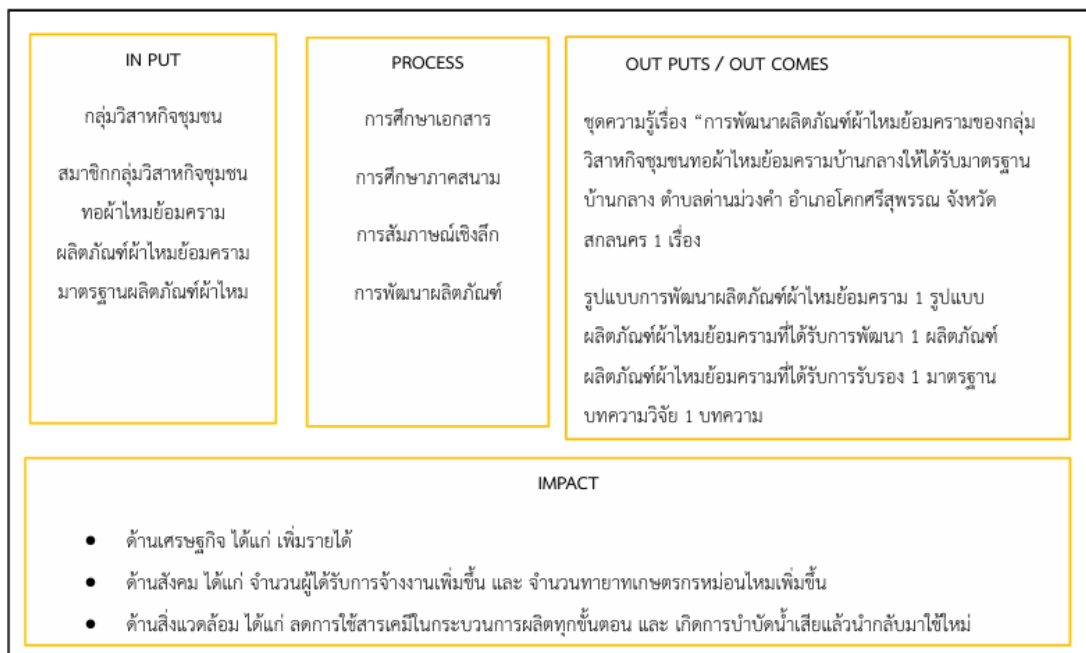
แนวคิดการพัฒนาศักยภาพ

คำว่า “ศักยภาพ” หมายถึง คุณลักษณะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานของบุคคล ได้แก่ ความรู้ ทักษะ ความสามารถ และคุณสมบัติต่าง ๆ เช่น ค่านิยม ทศนคติ จริยธรรม บุคลิกภาพ คุณลักษณะทางกายภาพ และอื่น ๆ ซึ่งสามารถวัดได้และต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ ค่านิยม และเป้าหมายขององค์กร เพื่อให้การปฏิบัติงานในหน้าที่ของบุคคลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด รวมถึงต้องสามารถ จำแนกความแตกต่างระหว่างบุคคลที่มีผลการปฏิบัติงานสูงจากบุคคลที่มีผลการปฏิบัติงานต่ำได้ (อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์, 2547; ชูชัย สมितिไกร, 2552) ส่วนคำว่า “พัฒนา” หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้นหรือมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้าและการเปลี่ยนแปลงนี้จะมีสองส่วนที่เกี่ยวข้อง คือ การเปลี่ยนแปลงทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ รวมทั้งจะต้องมีทิศทางที่ดีขึ้นเท่านั้น (วิรัช วิรัชนิการวรรณ, 2532) เมื่อนำคำทั้งสองมารวมกันจึงได้ความหมายโดยรวมว่า เป็นกระบวนการเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความสามารถ คุณสมบัติและคุณลักษณะต่าง ๆ ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน และเป็นการสร้างโอกาสในการนำความรู้ ทักษะ ความสามารถ และประสบการณ์ที่มีอยู่หรือแฝงอยู่ออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้นจะเป็นแนวทางที่ทำให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจบริบทของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลางมากขึ้น และเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่ม อันจะนำไปสู่การ ค้นหาแนวทางการพัฒนากลุ่มที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทชุมชนต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมคราม บ้านกลาง ตำบลด่านม่วงคำ อำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร บนฐานการวิเคราะห์สภาพปัญหา เพื่อการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน” มีกรอบแนวคิดที่ใช้ในงานวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา: ผู้วิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีกลุ่มเป้าหมายคือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมบ้านกลาง โดยเก็บข้อมูลจากสมาชิกกลุ่มและกระบวนการผลิตผ้าไหมย้อนคราม ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่ม รวมถึงประเด็นปัญหาของกลุ่ม จากนั้นระดมความคิดเห็นจากกลุ่มเป้าหมายเพื่อหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มร่วมกันกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง จนกระทั่งได้ผลการวิจัยเป็นชุดความรู้เรื่องการพัฒนาศักยภาพของกลุ่ม และรูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมย้อนคราม และท้ายที่สุดงานวิจัยนี้มีผลกระทบต่อชุมชน 3 ด้าน ได้แก่ การเพิ่มรายได้ให้ชุมชน การเพิ่มจำนวนผู้ทอผ้าไหมในชุมชน และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมุ่งเน้นการสำรวจข้อมูลเชิงลึกผ่านการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วยผู้นำชุมชน ประธานกลุ่ม สมาชิกในกลุ่ม และทายาทรุ่นใหม่วรรณทั้งสิ้น 15 คน ซึ่งคัดเลือกมาตามเกณฑ์คุณสมบัติที่กำหนดในงานวิจัย การเก็บข้อมูลดำเนินการระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2567 ถึง มีนาคม พ.ศ. 2568 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะถูกใช้ในการวิเคราะห์ โดยจัดระเบียบข้อมูลที่ตรงกับคำถามวิจัยและเชื่อมโยงกับบริบทของชุมชนอย่างมีระบบ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ เป็นประชาชนในชุมชนทอผ้าไหมบ้านกลาง หมู่ 2 ตำบลด่านม่วงคำ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) เพื่อให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย จำนวน 15 คน มีเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมายหรืออาสาสมัครต้องมีบทบาทในการเป็นสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อนครามบ้านกลาง หมู่ 2 ตำบลด่านม่วงคำ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร
2. กลุ่มเป้าหมายหรืออาสาสมัครต้องมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้นำในด้านการผลิตผ้าไหมย้อนครามที่ใช้ภูมิปัญญาในการผลิตผ้าทอที่หลากหลาย อาทิ ภูมิปัญญาการปลูกฝ้าย ภูมิปัญญาการปลูกหม่อน-เลี้ยงไหม ภูมิปัญญาการมัดหมี่ ภูมิปัญญาการย้อมเส้นใยด้วยสีธรรมชาติ ภูมิปัญญาการทอผ้า
3. กลุ่มเป้าหมายหรืออาสาสมัครต้องเป็นผู้ที่มีองค์ความรู้เหล่านั้นทั้งหมดหรือมีองค์ความรู้อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้
4. กลุ่มเป้าหมายหรืออาสาสมัครจะต้องเป็นชุมชนที่ดำเนินการผลิตผ้าทอมือที่สืบสานมาจากรบรรพบุรุษอย่างต่อเนื่อง

เครื่องมือการวิจัย

1. เครื่องมือหลักที่ใช้ในงานวิจัยนี้คือแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ซึ่งออกแบบมาเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลมีบทบาทในการเป็นแหล่งข้อมูลหลักผ่านการตอบคำถามที่ผู้วิจัยเตรียมไว้ล่วงหน้า โดยกำหนดคำถามหลักไว้ 25 ข้อ ครอบคลุมประเด็นสำคัญของการศึกษา ได้แก่ สถานการณ์ปัจจุบันของกระบวนการผลิตและการบริหารจัดการกลุ่ม ปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งจากปัจจัยภายในและภายนอกกลุ่ม แนวทางการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมา รวมทั้งปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่ม ทั้งนี้ แบบสัมภาษณ์ที่ออกแบบขึ้นมาได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญและที่ปรึกษาของโครงการและมีการทดสอบเครื่องมือก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูล โดยทดลองสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่คัดเลือกตามคุณสมบัติที่ตั้งไว้มาเป็นผู้ให้ข้อมูลเพื่อทดสอบเครื่องมือ หลังจากนั้นจึงนำคำถามบางข้อกลับมาปรับแก้ไขเพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น จนกระทั่งได้คำถามออกมา

ทั้งหมด 25 ข้อ

2. การสังเกตถูกใช้เป็นวิธีการเก็บข้อมูลอีกประการหนึ่ง ผู้วิจัยมุ่งเน้นการเฝ้าดูพฤติกรรมหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในบริบทจริง โดยไม่มีการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าว การสังเกตในลักษณะนี้ช่วยให้ได้ข้อมูลที่เป็นธรรมชาติ และสะท้อนภาพจริงของสภาพการณ์ในชุมชนหรือกลุ่มเป้าหมายได้อย่างตรงไปตรงมา

การรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลในงานวิจัยนี้ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างในการเก็บข้อมูล จากกลุ่มตัวอย่างที่คัดเลือกมา จำนวน 15 คน โดยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ละคน ตั้งแต่คำถามแรกไปจนครบทุกประเด็นคำถาม ซึ่งขณะที่สัมภาษณ์จะมีการจดบันทึกคำตอบหรือข้อคิดเห็นเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้องกับประเด็นนั้น ๆ ในแบบสัมภาษณ์ แล้วจึงรวบรวมคำตอบของกลุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ต่อไป ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการยื่นขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ก่อนที่จะดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามในเดือนมกราคม พ.ศ. 2568 เพื่อขอความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลในงานวิจัยก่อนการสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยนี้ดำเนินการโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ข้อมูลที่รวบรวมจากการศึกษาในพื้นที่จริงผ่านกระบวนการตรวจสอบแบบสามเส้า อันเป็นแนวทางที่ส่งเสริมความน่าเชื่อถือของข้อมูล การตรวจสอบสามเส้านี้มุ่งเน้นการตรวจสอบความแตกต่างและความเหมือนของข้อมูลจากมุมมองหรือบริบทที่แตกต่างกันเพื่อยืนยันความสอดคล้อง และความเป็นจริงของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกรณีศึกษาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร การสังเกตการณ์ภาคสนาม และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนกลุ่มทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง จากนั้นนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์ตามวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาตามแนวทางของชาย โพธิ์สิตา (2562) ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนในการจัดการข้อมูล การนำเสนอข้อมูล และการอธิบายข้อมูลอย่างมีระเบียบ โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นหลักตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง ตำบลด่านม่วงคำ อำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร บนฐานการวิเคราะห์สภาพปัญหาเพื่อการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน” มีเป้าหมายหลักเพื่อศึกษาสภาพปัญหาและหาแนวทางส่งเสริมศักยภาพของกลุ่มให้สามารถปรับตัวและดำเนินกิจการได้อย่างต่อเนื่อง ภายใต้บริบทความผันผวนทางเศรษฐกิจและสังคม โดยมุ่งศึกษาลงลึกที่กลุ่มผู้ประกอบการทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง อำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อจำกัดและเสนอแนวทางการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ผลการวิจัยสามารถนำเสนอได้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. สภาพปัญหาของผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง

ผลการวิจัยสภาพปัญหาของผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง พบว่ากลุ่มประสบปัญหาหลักอยู่ 3 ด้าน ได้แก่ แรงงานและทรัพยากรมนุษย์ วัตถุดิบ การตลาดและการสร้างมูลค่าเพิ่ม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 ด้านแรงงานและทรัพยากรมนุษย์ พบว่า กลุ่มผู้ผลิตส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ซึ่งแม้จะมี

ทักษะด้านงานหัตถกรรมในระดับสูง แต่กลับประสบข้อจำกัดด้านสุขภาพและการใช้เทคโนโลยี ในขณะที่แรงงานรุ่นใหม่ไม่สนใจสืบทอดอาชีพทอผ้า เนื่องจากมองว่ามีรายได้ไม่แน่นอน โดยเฉพาะในช่วงฤดูการเกษตรที่แรงงานมักเปลี่ยนไปประกอบอาชีพเกษตรกรรม ส่งผลให้กระบวนการผลิตขาดความต่อเนื่อง เกิดความล่าช้าในการส่งมอบผลิตภัณฑ์ และกระทบต่อความเชื่อมั่นของลูกค้า นอกจากนี้ ภายในกลุ่มยังขาดระบบบริหารจัดการแรงงานที่มีประสิทธิภาพ ไม่มีการวางแผนการใช้แรงงานและวัตถุดิบอย่างเป็นระบบ รวมถึงขาดฐานข้อมูลหรือแผนสำรองที่สามารถรองรับสถานการณ์ฉุกเฉิน ส่งผลให้การดำเนินงานยังคงพึ่งพาประสบการณ์เป็นหลัก

1.2 ด้านวัตถุดิบ พบว่า กลุ่มยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการด้านการผลิตได้อย่างเพียงพอ โดยเฉพาะเส้นไหมซึ่งต้องพึ่งพาการเลี้ยงไหมภายในครัวเรือน และได้รับผลกระทบจากความแปรปรวนของสภาพอากาศ เช่น ภัยแล้งหรือฝนตกผิดปกติ ส่งผลให้ต้นหม่อนไม่เจริญเติบโตตามปกติและกระทบต่อการเลี้ยงไหมโดยตรง อีกทั้งกลุ่มยังไม่มีแหล่งจัดหาไหมสำรองหรือเครือข่ายพันธมิตรด้านวัตถุดิบที่มั่นคง ไม่มีระบบคลังเก็บไหมเพื่อใช้ในระยะเวลา จึงไม่สามารถรองรับคำสั่งซื้อในปริมาณมากได้ทันเวลา นอกจากนี้ ยังขาดระบบควบคุมคุณภาพที่เป็นมาตรฐานกลาง ทำให้คุณภาพของไหมไม่สม่ำเสมอ ส่งผลต่อคุณภาพผ้า ภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ และความน่าเชื่อถือของกลุ่ม

ภาพที่ 2 รังไหมพันธุ์ไทยพื้นบ้าน
ที่มา: ผู้วิจัย

1.3 ด้านการตลาดและการสร้างมูลค่าเพิ่ม พบว่า แม้กลุ่มจะมีอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนถึงความเป็นธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างชัดเจน แต่ยังคงขาดการดำเนินงานด้านการตลาดอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการใช้สื่อออนไลน์และการวางแผนการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ ส่งผลให้ไม่สามารถขยายกลุ่มเป้าหมาย พัฒนาแบรนด์ หรือยกระดับธุรกิจให้เข้าถึงตลาดใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการวิเคราะห์ภาพรวมสะท้อนให้เห็นปัญหาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลางในหลายมิตี ทั้งด้านแรงงาน วัตถุดิบ การบริหารจัดการ และการตลาด ซึ่งส่งผลกระทบต่อความสามารถในการดำเนินกิจการและการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ดังนั้น แนวทางการแก้ไขปัญหาลงจึงควรดำเนินการอย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับบริบทของชุมชน ดังนี้

1) แนวทางการแก้ไขปัญหาด้านแรงงานและทรัพยากรมนุษย์

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มยังคงพึ่งพาแรงงานผู้สูงอายุเป็นหลัก ขณะที่แรงงานรุ่นใหม่ขาดความสนใจในการสืบทอดอาชีพ ส่งผลให้กระบวนการผลิตขาดความต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงฤดูเกษตรกรรม แนวทางการแก้ไขปัญหาลงมือส่งเสริมกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้จากผู้มีประสบการณ์สู่คนรุ่นใหม่อย่างเป็นระบบ เช่น การจัดกิจกรรมเรียนรู้เชิงปฏิบัติการในรูปแบบ “ครูช่าง-ศิษย์ช่าง” ภายในชุมชน ควบคู่กับการสร้างแรงจูงใจให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในบทบาทที่สอดคล้องกับความต้องการ เช่น ด้านการออกแบบ การสื่อสาร หรือการตลาดออนไลน์ นอกจากนี้ ควรมีการวางแผนการใช้แรงงานให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสมาชิก โดยกำหนดช่วงเวลาการผลิตอย่างชัดเจน เพื่อลดปัญหาความล่าช้าและเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน

2) แนวทางการแก้ไขปัญหาด้านวัตถุดิบและกระบวนการผลิต

จากการศึกษาพบว่า การจัดหาวัตถุดิบ โดยเฉพาะเส้นไหม ยังขาดความมั่นคงและมีความแปรปรวนตามสภาพอากาศ ส่งผลให้ไม่สามารถควบคุมปริมาณและคุณภาพการผลิตได้อย่างสม่ำเสมอ แนวทางการแก้ไขปัญหาลงมือพัฒนาระบบการจัดการวัตถุดิบของกลุ่มให้มีความเป็นระบบมากขึ้น เช่น การจัดตั้งคลังวัตถุดิบสำรอง การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับศูนย์หม่อนไหมหรือกลุ่มผู้ผลิตในพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อเป็นแหล่งจัดหาวัตถุดิบสำรอง รวมถึงการกำหนดมาตรฐานการคัดเลือกและควบคุมคุณภาพเส้นไหม เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพสม่ำเสมอและสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้บริโภค

3) แนวทางการแก้ไขปัญหาด้านการบริหารจัดการองค์กร

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า กลุ่มยังขาดระบบการบริหารจัดการที่ชัดเจน ส่งผลให้การดำเนินงานในภาพรวมยังไม่เป็นเอกภาพ แนวทางการแก้ไขจึงควรเน้นการจัดวางโครงสร้างการบริหารจัดการภายในกลุ่มอย่างเหมาะสม โดยกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกให้ชัดเจน เช่น ด้านการผลิต ด้านการตลาด และด้านการจัดการวัตถุดิบ พร้อมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการกำหนดเป้าหมาย วางแผน และตัดสินใจในกิจกรรมสำคัญของกลุ่ม การพัฒนาระบบฐานข้อมูลด้านแรงงานและกระบวนการผลิตจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการและรองรับการเติบโตของกลุ่มในอนาคต

4) แนวทางการแก้ไขปัญหาด้านการตลาดและการสร้างมูลค่าเพิ่ม

แม้ว่าผลิตภัณฑ์ผ้าไหมย้อมครามบ้านกลางจะมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น แต่กลุ่มยังขาดการวางแผนการตลาดและการใช้สื่อดิจิทัลอย่างเป็นระบบ แนวทางการแก้ไขปัญหาลงมือส่งเสริมการพัฒนาทักษะด้านการตลาดดิจิทัลให้แก่สมาชิก โดยเน้นการใช้สื่อออนไลน์ในการสื่อสารเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ที่เชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีชีวิตของชุมชน ควบคู่กับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายและตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคในยุคปัจจุบัน ซึ่งจะช่วยเพิ่มโอกาสทางการตลาดและยกระดับมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้แก่กลุ่ม

2. แนวทางการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มให้สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจได้อย่างยั่งยืน

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การยกระดับศักยภาพของผู้ประกอบการควรมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะในมิติต่าง ๆ อย่างครอบคลุม ทั้งด้านกระบวนการผลิต การออกแบบผลิตภัณฑ์ และการบริหารจัดการ โดยไม่จำกัดเพียงเทคนิคการทอผ้าและการย้อมสีธรรมชาติเท่านั้น แต่ควรส่งเสริมองค์ความรู้ด้านนวัตกรรม ความคิดสร้างสรรค์ และการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่สามารถตอบโจทย์ตลาดในปัจจุบันได้ โดยยังคงรักษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นไว้เป็นจุดเด่นที่แตกต่าง

ด้านการพัฒนาองค์กรและระบบบริหารจัดการภายใน ควรจัดระบบการทำงานให้มีความชัดเจน โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย การวางแผนการผลิต และการตัดสินใจด้านการตลาด ซึ่งจะช่วยสร้างความเป็นหนึ่งเดียวและเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน รวมถึงการจัดการข้อมูลด้านแรงงาน วัตถุดิบ และกระบวนการผลิตอย่างเป็นระบบ

ด้านการพัฒนากิจการผ่านช่องทางออนไลน์ จำเป็นต้องส่งเสริมการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่าง มีทิศทาง เช่น การผลิตเนื้อหาที่สะท้อนอัตลักษณ์ของผ้าทอและภูมิปัญญาท้องถิ่น การวางแผนสื่อสารเชิง กลยุทธ์ การจัดทำเพจธุรกิจ และการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อขยายการรับรู้และ เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ การทำความเข้าใจความต้องการของตลาดจะเป็นการสะท้อน ให้กลุ่มเห็นว่าผลิตภัณฑ์ของกลุ่มมีจุดเด่นหรือจุดด้อยส่วนใด และจะได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพตรงกับ ความต้องการของกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น ดังนั้น เพื่อให้สมาชิกของกลุ่มเข้าใจความต้องการของผู้บริโภคหรือ แนวโน้มของตลาดผ้าไหม ในโครงการวิจัยจึงได้จัดอบรมเพื่อเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาผู้ประกอบการกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านกลาง เพื่อให้สมาชิกของกลุ่มและผู้ประกอบการได้พัฒนาแนวคิดด้านการตลาด และ สามารถขยายตลาดทางออนไลน์ได้อีกช่องทางหนึ่ง

ภาพที่ 3 การอบรมเพื่อเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านกลาง
ที่มา: ผู้วิจัย

จากการสังเคราะห์ผลการวิจัยเพื่อกำหนดกลยุทธ์การสร้างมูลค่าเพิ่ม พบว่า ศักยภาพของชุมชนมี พื้นฐานที่เข้มแข็งด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ทักษะเชิงหัตถกรรม และอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ ซึ่งถือเป็นทุนทาง วัฒนธรรมที่สามารถนำไปต่อยอดสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจได้ อย่างไรก็ตาม ศักยภาพดังกล่าว ยังไม่ถูกแปรเปลี่ยนเป็นกลยุทธ์เชิงธุรกิจอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้การสร้างมูลค่าเพิ่มยังเกิดขึ้นในวงจำกัด ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การเสริมสร้างกลยุทธ์การสร้างมูลค่าเพิ่มของกลุ่มสามารถดำเนินการได้ผ่าน 3 แกนหลัก ได้แก่ การใช้ศักยภาพที่มีอยู่เป็นฐาน การเสริมศักยภาพที่ขาด และการเชื่อมโยงกระบวนการตั้งแต่ ต้นน้ำถึงปลายน้ำ

ประการแรก กลยุทธ์การสร้างมูลค่าเพิ่มควรเริ่มจากการต่อยอดจุดเด่นของชุมชน ได้แก่ ความ เชี่ยวชาญด้านการทอผ้าไหมย้อมครามและอัตลักษณ์ลวดลายท้องถิ่น โดยผสานองค์ความรู้ดังกล่าวกับการ

ออกแบบผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย เพื่อเพิ่มทั้งคุณค่าเชิงสัญลักษณ์และคุณค่าเชิงเศรษฐกิจ

ประการที่สอง การเสริมศักยภาพด้านการบริหารจัดการและการตลาดเป็นกลไกสำคัญในการเพิ่มมูลค่า โดยเฉพาะการวางแผนการผลิต การจัดการวัตถุดิบ และการสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัล ซึ่งช่วยลดข้อจำกัดด้านต้นทุน เพิ่มความต่อเนื่องของการผลิต และขยายการรับรู้ของผู้บริโภค

ประการที่สาม การบูรณาการกลยุทธ์การสร้างมูลค่าเพิ่มในลักษณะห่วงโซ่มูลค่า ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ จะช่วยให้การสร้างมูลค่าเพิ่มไม่ใช่เพียงการเพิ่มราคา แต่เป็นการเพิ่มคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์ในทุกขั้นตอน

ภาพที่ 4 ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง

ที่มา: ผู้วิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลางสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ พบประเด็นสำคัญทั้งในด้านสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาศักยภาพของกลุ่ม ดังนี้

ประเด็นด้านแรงงานและทรัพยากรมนุษย์ พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลางประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงานรุ่นใหม่ เนื่องจากต้องพึ่งพาแรงงานผู้สูงอายุเป็นหลัก เพราะคนกลุ่มนี้มีทักษะและประสบการณ์สูง แต่มีข้อจำกัดด้านสุขภาพและความสามารถในการปรับตัวต่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ ส่งผลให้กระบวนการผลิตขาดความต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงฤดูเกษตรกรรมที่สมาชิกต้องกลับไปประกอบอาชีพหลัก

ประเด็นด้านวัตถุดิบและกระบวนการผลิต พบว่า กลุ่มต้องพึ่งพาการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมภายในครัวเรือนเป็นหลัก ทำให้ประสบปัญหาความแปรปรวนของสภาพอากาศ และขาดระบบจัดการวัตถุดิบสำรอง ส่งผลให้การผลิตไม่สม่ำเสมอ

ประเด็นด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม พบว่า แม้สมาชิกกลุ่มจะมีภูมิปัญญาดั้งเดิมที่เข้มแข็ง แต่ยังขาดทักษะด้านการออกแบบเชิงสร้างสรรค์และการใช้นวัตกรรมสมัยใหม่ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์

ประเด็นด้านการตลาดและการบริหารจัดการองค์กร พบว่า แม้กลุ่มจะใช้สื่อออนไลน์ในการจำหน่ายสินค้า แต่ยังคงขาดการวางแผนด้านการตลาดและการสร้างแบรนด์อย่างเป็นระบบ ส่งผลให้การขยายตลาดยังมีข้อจำกัด

จากประเด็นข้างต้นจึงนำมาสู่การกำหนดกลยุทธ์การสร้างมูลค่าเพิ่ม คือ การใช้ศักยภาพที่มีอยู่เป็นฐาน การเสริมศักยภาพที่ขาด และการเชื่อมโยงกระบวนการตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ กลยุทธ์เหล่านี้เป็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลางอย่างรอบด้าน ผ่านการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับเทคโนโลยีในปัจจุบัน ซึ่งจะช่วยพัฒนาศักยภาพและสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนให้กับกลุ่มได้ในระยะยาว

อภิปรายผล

ผลการศึกษาเผยให้เห็นประเด็นข้อจำกัดที่สำคัญของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง โดยเฉพาะด้านแรงงานที่ประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงานรุ่นใหม่ และการพึ่งพาทรัพยากรมนุษย์ภายในครัวเรือนที่มีข้อจำกัดทั้งด้านสุขภาพและศักยภาพในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี อย่างไรก็ตาม การพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการในด้านทักษะการบริหารจัดการ การออกแบบผลิตภัณฑ์ และการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ สามารถช่วยยกระดับขีดความสามารถของแรงงานที่มีอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ทั้งในด้านคุณภาพสินค้า การขยายตลาด และการเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชนในระยะยาว สถานการณ์นี้ผลการวิจัยตรงกับข้อค้นพบของ อาวุธ วงศ์สว่าง และคณะ (2564) ที่ระบุว่า กลุ่มผู้ทอผ้าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเผชิญปัญหาลักษณะเดียวกัน และยังคงขาดการบริหารจัดการแรงงานที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่องของกลุ่ม ช่วงฤดูเพาะปลูกยังส่งผลกระทบโดยตรงต่อกระบวนการผลิต เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่ต้องกลับไปทำเกษตรกรรม ทำให้กระบวนการผลิตไม่ต่อเนื่อง สอดคล้องกับข้อค้นพบของ วรณพงศ์ ช่วยรักษา (2560) ที่ระบุว่ากลุ่มผู้ทอผ้าในจังหวัดสกลนครยังคงเปราะบาง เนื่องจากไม่มีระบบแรงงานสำรองรองรับภารกิจหลากหลายของสมาชิก ซึ่งกลุ่มทอผ้าบ้านกลางกลุ่มเป้าหมายตัวอย่างนั้นพบปัญหาขาดแคลนแรงงานในช่วงฤดูเพาะปลูกเช่นเดียวกัน ส่งผลให้ระยะเวลาที่กำหนดที่ต้องได้รับผลิตภัณฑ์นั้นขาดแคลนและล่าช้า

ด้านการจัดการวัตถุดิบ กลุ่มยังคงพึ่งพาการเลี้ยงไหมในครัวเรือนซึ่งอ่อนไหวต่อสภาพอากาศ และขาดแผนสำรองในการจัดหาวัตถุดิบ ทำให้ไม่สามารถรับมือกับความผันผวนทางธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลางเคยประสบปัญหาในเรื่องของการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมที่ไม่สามารถควบคุมสภาพอากาศได้ ส่งผลให้หม่อนไหมมีจำนวนไม่เพียงพอจนต้องพึ่งพาไหมจากศูนย์หม่อนไหม สอดคล้องกับผลการศึกษาของ บุชบา หินเธาว์ และคณะ (2566) ที่ระบุว่าความไม่มั่นคงด้านวัตถุดิบเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างของกลุ่มหัตถกรรมพื้นถิ่น ขณะเดียวกัน การพัฒนาศักยภาพสมาชิกในด้านการออกแบบและใช้นวัตกรรมยังมีข้อจำกัด ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ ณรงค์ เจนใจ (2567) ที่ชี้ว่าการฝึกอบรมด้านเทคโนโลยีการออกแบบช่วยพัฒนาทักษะในการสร้างสรรค์และเพิ่มประสิทธิภาพในการออกแบบได้ดียิ่งขึ้นรวดเร็วและส่งผลให้สามารถเข้าถึงลูกค้าใหม่หรือสร้างภาพลักษณ์ที่โดดเด่นได้ตอบสนองตลาดได้ดียิ่งขึ้น

ด้านการตลาด แม้กลุ่มจะมีช่องทางออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก และไลน์ แต่ยังคงขาดการวางกลยุทธ์การสื่อสารที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ไม่สามารถเข้าถึงลูกค้าใหม่หรือสร้างภาพลักษณ์ที่โดดเด่นได้

กลุ่มจึงจำเป็นต้องมีเอกลักษณ์เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม พร้อมกับการยกระดับช่องทางจำหน่ายผลิตภัณฑ์โดยนำการตลาดอิเล็กทรอนิกส์มาใช้เป็นเครื่องมือการตลาดเชิงเนื้อหา เช่น การสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัลที่มีภาพประกอบโดดเด่นและสะท้อนอัตลักษณ์สินค้า ช่วยสร้างความแตกต่างและกระตุ้นการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังเป็นช่องทางการขายที่เปิดโอกาสให้เกิดการสื่อสารสองทางระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เพิ่มรายได้และสามารถแข่งขันในตลาดโลกได้ นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มในการวางแผนการตลาด และการตัดสินใจกำหนดทิศทางกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่ จะส่งผลให้การทำงานร่วมกันดำเนินไปอย่างราบรื่นนั้น ยังเป็นประเด็นสำคัญที่ควรได้รับการสนับสนุนต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวคิดของ อัมพวัลย์ วิศวธีรานนท์ และคณะ (2563) ที่เน้นย้ำถึงบทบาทของการมีส่วนร่วม การสร้างกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน และการใช้เครือข่ายเพื่อยกระดับความยั่งยืนขององค์กร ดังนั้น เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน กลุ่มจึงต้องพัฒนาทั้งศักยภาพทางการตลาดและเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มเพื่อวางแผนการตลาดควบคู่กันไป

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลางมีความเข้มแข็งด้าน ความร่วมมือภายในชุมชน และเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งช่วยสร้างความเป็นเจ้าของ ร่วมและเสริมความยั่งยืนของกลุ่ม ประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นว่า แม้กลุ่มจะยังขาดทักษะด้านการตลาดเชิงเทคนิค แต่มี “ทุนทางสังคม” ที่สามารถต่อยอดสู่การพัฒนาเชิงธุรกิจได้ในอนาคต ซึ่งถือเป็นองค์ความรู้ที่ช่วยขยาย มุมมองการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนจากมิติทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ไปสู่มิติทางสังคมและวัฒนธรรม ร่วมด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาความต้องการของผู้บริโภคในตลาดเฉพาะกลุ่มในระดับภูมิภาคและระดับ นานาชาติอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สามารถพัฒนาแนวทางการสร้างอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์และกลยุทธ์ทางการ ตลาดที่สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้บริโภค ตลอดจนเพิ่มศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในบริบทเศรษฐกิจ ปัจจุบัน

2) การวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการทอผ้าไหมย้อมครามจากรุ่นสู่รุ่น ควรมุ่งเน้นไปที่กลยุทธ์ที่สามารถสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีบทบาทในการสืบทอดอาชีพนี้ โดยการ ออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน

2. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) การส่งเสริมการฝึกอบรมแรงงานฝีมืออย่างต่อเนื่องถือเป็นแนวทางหลักในการพัฒนา ทักษะความชำนาญของสมาชิกในกระบวนการทอผ้าไหมย้อมคราม อีกทั้งเป็นการยกระดับคุณภาพของ ผลิตภัณฑ์ซึ่งต้องใช้ความประณีตในทุกขั้นตอน เพื่อแก้ปัญหาการผลิตล่าช้า โดยเฉพาะในช่วงดูทำนา และยัง ช่วยให้กลุ่มสามารถผลิตผ้าได้อย่างต่อเนื่องแม้มีข้อจำกัดด้านแรงงานและเวลา

2) การพัฒนาแผนสำรองสำหรับจัดหาไหม เช่น การสร้างคลังไหมสำรอง และความร่วมมือ กับศูนย์หม่อนไหม เป็นแนวทางลดความเสี่ยงจากความผันผวนด้านวัตถุดิบ แนวทางนี้ควรมุ่งเน้นคุณภาพของ ผลิตภัณฑ์อย่างมีประสิทธิภาพในระยะยาว ทำให้สามารถรักษามาตรฐานและพัฒนาคุณภาพได้อย่างมั่นคง

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้พบองค์ความรู้ใหม่ในประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ กล่าวคือ แม้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลางจะเผชิญปัญหาแรงงานเช่นเดียวกับกลุ่มอื่น แต่กลับมี “ทุนทางสังคม” ในรูปแบบของการถ่ายทอดความรู้แบบไม่เป็นทางการภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยเปิดโอกาสให้ทั้งเด็ก เยาวชน และบุคคลที่สนใจเข้ามาเรียนรู้กระบวนการทอผ้าและย้อมครามจากผู้มีประสบการณ์ ซึ่งแตกต่างจากหลายงานวิจัยที่ชี้ให้เห็นเพียงการขาดคนรุ่นใหม่เท่านั้น ประเด็นนี้สะท้อนว่าการสร้างพื้นที่เรียนรู้และกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ในชุมชนอาจเป็นกลไกสำคัญในการลดความเปราะบางด้านแรงงานในระยะยาว

ประเด็นด้านเครือข่ายพบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลางได้เริ่มปรับตัวด้วยการเชื่อมโยงเครือข่ายกับศูนย์หม่อนไหม เพื่อเสริมความมั่นคงด้านวัตถุดิบ ซึ่งสะท้อนถึงศักยภาพในการปรับตัวเชิงระบบ แม้จะยังไม่สมบูรณ์ ประเด็นนี้จึงถือเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่แสดงให้เห็นว่า “การสร้างเครือข่ายวัตถุดิบภายนอกชุมชน” เป็นแนวทางสำคัญในการลดความเสี่ยงจากปัจจัยธรรมชาติ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่นได้

นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มบ้านกลางให้ความสำคัญกับการรักษาอัตลักษณ์ดั้งเดิมควบคู่ไปกับการพัฒนา ซึ่งแตกต่างจากบางงานวิจัยที่มุ่งเน้นการปรับรูปแบบผลิตภัณฑ์ตามตลาดเป็นหลัก งานวิจัยนี้จึงเสนอองค์ความรู้ใหม่ว่า การพัฒนานวัตกรรมในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไม่จำเป็นต้องลดทอนอัตลักษณ์ท้องถิ่น แต่ควรเป็น “การบูรณาการภูมิปัญญาดั้งเดิมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่” เพื่อสร้างคุณค่าที่แตกต่างอย่างยั่งยืน

รายการอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2564). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานส่งเสริมการเกษตร*.
<https://share.google/nwzblnG9j0hjdnyh4>
- กรมหม่อนไหม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2567). *องค์ความรู้ เรื่อง ผ้าไหมไทยและเครื่องหมายตรา
นกยูงพระราชทาน*. [https://qsds.go.th/wp-content/uploads/2025/07/SilkKonwklages1.
pdf](https://qsds.go.th/wp-content/uploads/2025/07/SilkKonwklages1.pdf)
- จำนงค์ แรกพินิจ. (2563). *คู่มือพัฒนาผู้ประกอบการชุมชน*. สาขาวิชาการพัฒนาชีวิตและประกอบการชุมชน
คณะศิลปศาสตร์ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน.
- ฉลอง สุขทอง, ศิริทิพย์ พิศวง, อัคราพร สุขทอง, สิริพัฒน์ ลาภจิตร และ สุดใจ สะอาดยิ่ง. (2566). มรดก
ภูมิปัญญาผ้าไหมยกทองสุรินทร์ : อนุรักษ์ พัฒนาและถ่ายทอดเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตชุมชน.
วารสารวิจัยวิชาการ, 6(5), 375-394.
- ชยันต์ วรรณะภูติ. (2540). *แนวคิดเรื่องกลุ่มอุปถัมภ์ของ ม.ร.ว.อศิน รพีพัฒน์ : นักมานุษยวิทยาที่ข้าพเจ้า
รู้จักคนธรรมดา : รวมบทความและข้อเขียนในวาระครบรอบอายุ 60 ปี ม.ร.ว.อศิน รพีพัฒน์*.
สถาบันวิจัยเชิงพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ชาย โพธิ์สีดา. (2562). *ศาสตร์และศิลป์การวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 8). สถาบันวิจัยประชากรและสังคม
มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชูชัย สมธิไกร. (2552). *การสรรหา การคัดเลือก และการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร* (พิมพ์ครั้งที่
ที่ 3). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ณรงค์ เจริญใจ. (2567). การพัฒนาศักยภาพด้านเทคโนโลยีการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ของชุมชนตำบลสันมะค่า อำเภอบ้านแตก จังหวัดเชียงราย. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้*, 1(1), 57–76. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/liberalartsjournal/article/view/268291/183980>
- นิรมล หารินไสล และ สุกัลยา เชิญขวัญ. (2564). การพัฒนากระบวนการย้อมเส้นไหมด้วยคราม กลุ่มทอผ้าไหมบ้านกลาง จังหวัดสกลนคร. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*, 13(4), 279–295.
- บุษบา หินธาร, รัตนา สีหิ่อ่วม, จงกล เพชรสุข, ธัญญาพร มาบวบ, และ สุรีย์พร แก้วหล่อ. (2566). การศึกษาแนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพทอผ้า กรณีศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอไทยร่วมใจบ้านกร่างท่าวี ตำบลบ้านกร่าง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก. *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม*, 5(1), 65–77. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jmspsnu/article/view/263988>
- ผู้จัดการออนไลน์. (2565, 22 กรกฎาคม). งานหัตถกรรมไทยกับเทรนด์รักษ์โลก. <https://mgronline.com/onlinesection/detail/9650000069940>
- พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 และพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562. (2548, 8 มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 122 ตอนที่ 6 ก. หน้า 2.
- วรรณพงศ์ ช่วยรักษา. (2560). แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มสตรีทอผ้าฝ้ายย้อมครามบ้านถ้ำเต่า จังหวัดสกลนคร [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต]. <https://buuir.buu.ac.th/handle/1234567890>
- วิรัช วิรัชนิการวรรณ. (2532). หลักการพัฒนาชุมชน การพัฒนาชุมชนประยุกต์. โอเดียน สโตร์.
- สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *โมเดลเศรษฐกิจบีซีจี*. <https://www.nxpo.or.th/th/bcg-economy/>
- เสรี พงศ์พิศ. (2552). *คู่มือทำวิสาหกิจชุมชน*. พลังปัญญา.
- อัมพัลย์ วิวธีรานนท์, พิศรวาส ภูทอง, และ มนศักดิ์ มหิษฐ์. (2563). สภาพปัญหาและเงื่อนไขของการจัดการศูนย์พัฒนากิจการเพื่อสังคม วิทยาลัยโพธิวิชชาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนาสาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 11(2), 125–136. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/swurd/article/view/24113>
- อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์. (2547). แนวคิดเรื่องสมรรถนะ Competency: เรื่องเก่าที่เรายังหลงทาง. *Chulalongkorn Review*, 16, 57–72.
- อาวุธ วงศ์สว่าง, เจริญชัย พรไพรเพชร, สจ๊ิ กุลธวัชวงศ์, ภัทรจิตรา เพียรชนะ, กิตติกรณ์ หนองหารพิทักษ์, สำเริง นนศิริ, และ กฤติกา จันทร์พล. (2564). แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของกลุ่มธุรกิจทอผ้าวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านสามทอ ตำบลแสงสว่าง อำเภอหนองแสง จังหวัดอุดรธานี. *วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล*, 7(2), 178–188. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/scai/article/view/250280/170838>